Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rationale divinorum officiorum

Durantis, Guilelmus

[Ulm], 18. März 1475

[Prologus]

urn:nbn:de:bsz:31-323810

Visual Library

Rationale diuinoꝝ
offitiorum incipit·

Quecunqꝫ in ecc'ia
ſticis officijs·re
bus ac ornamētis
cōſiſtunt diuinis
plena ſūt ſignis
atqꝫ miſterijs·ac
ſingl'a celeſti ſūt
dulcedine redun
dantia. Si tñ di
ligentē habeant
inſpectorem·qui norit mel de petra ſuggere
oleumqꝫ de duriſſimo ſaxo· quis tamē nouit
ordinem celi ⁊ rōnes ipſius ponet in terra·
Scrutator quippe maieſtatis opprimetur a
gloria Siquidem puteus altus eſt· ⁊ in quo
aquam hauriam non habeo· niſi porrigat
ille qui dat omnibus affluenter ⁊ non im=
properat· vt inter medium montiū tranſeun
tem·hauriam aquam in gaudio de fontibꝰ
ſaluatoris· Licet igitur non omnium que
a maioribus tradita ſunt ratio reddi poſſit·
quia tñ quod in his ratiōe caret extirpanō
eſt· Idcirco ego Guilhelmus ſancte mina=
tenſis ecc'ie ſola dei patientia dictus· Epūs
pulſans pulſabo ad oſtium ·ſi forte clauis
Dauid apperire dignetur· vt me introdu=
cat rex in cellam vinariā·in qua mihi ſuper
num demonſtretur exemplar· quod Moyſi
fuit in monte monſtratū · quatenus de ſin
gulis que in ecc'iaſticis officijs rebus ac or
namentis conſiſtunt· quid ſignificent ac fi
gurent· eo valeam reuelante clare ⁊ aperte
differere ⁊ rationes ponere· qui linguas in
fantum facit diſertas· Cuius ſpiritus vbi
vult ſpirat·diuidens ſingulas prout vult
ad laudem ⁊ gloriam trinitatis· Sane hic
ſacramenta pro ſignis accipimꝰ ſeu figuris
que ſiquidem figure non ſunt virtutes·ſed
virtutum ſigna· quibus tanq̄m ſcripturis
vtentes docentur· Signorum autem· alia
ſunt naturalia· alia poſitiua. De quo ⁊
quid ſit ſacramentum· Dicetur in quarta
parte ſub ſeptima particula canonis ſuper
verbo Miſterium fidei. Sacerdotes igitur
⁊ prelati ecc'ie quibus datum eſt noſſe mi=
ſteria· prout in luca habetur ⁊ ſacramento
rum portatores ⁊ diſpenſatores exiſtunt ſa
cramenta intelligere· ⁊ virtutibus que per

illa ſignificantur fulgere debent· vt ex eorū
luce ceteri ſimiliter illuminentur·alioquin
ceci ſunt ⁊ duces cecorum·iuxta illud ꝓphe
ticum· Obſcurentur oculi eorum ne videāt
Sed prochdolor ipſi hodie (vt plurimū)
de his qui vſu quottidiano in ecc'iaſticis cō
tractant rebus· ⁊ proferunt officijs· quid
ſignificent· ⁊ quare inſtituta ſunt modicū
apprehendunt a deo vt impletum eſſe ad li
teram illud ꝓpheticum videaẗ· Sicut ꝑplus
ſic ſacerdos· Yſa· xxiiij· Ferentes ſiquidem
panes ꝓpoſitionis ad menſam domini atqꝫ
miſteria· que neqꝫ intelligunt· neqꝫ vident·
tantum inde nimirum iuſto dei iuditio ha
biturri· quantū ⁊ iumenta panes ad vſum
portantia aliorum· de qua ignorantia rati
onem reddituri ſunt in die vindicte ⁊ ire·
quando quidem cedri paradiſi tremebunt·
quid ergo faciet virga deſerti· Eis enim p
ꝓphetam dicetur· Ipſi vero non cognoue=
runt vias meas quibus iuraui in ira mea· quibꝫ iuraui / in ira mea ·ſ·
·ſ· ſi introibunt in requiem meam· Siquidem
liberalium atqꝫ quarumlibet artium profeſ
ſores nude forte atqꝫ incolorate in illis ple=
rumqꝫ contenta· ſatagunt cauſis ⁊ rationi
bus veſtire fulcire atqꝫ colorare· Pictores
quoqꝫ· ac quilibet mechanici· ſeu opifices
in quibuſlibet operum ſuorum varietatibꝰ
ſtudent veriſimiles rationes ⁊ cauſas· ⁊
reddere ⁊ in promptu habere· Sed ⁊ ſm
ipſas mundanas leges· Turpe eſt patritio
⁊ cauſas tractanti· ignorare ius in quo ver
ſatur· Verum licet ſacerdotibus ſcientia ſit
valde neceſſaria ad doctrinam· non eſt tamē
ſimplicibus ſacerdotibus· etiam a ſcolaſti
cis detrahendum· Iuxta illud Dijs non de
trahes· Vnde ſcōm auguſtinum· Non irri
debunt ſi forte aduerterint aliquos· Anti
ſtites ⁊ miniſtros eccleſie· vel cum barba
riſmis ⁊ ſoloeciſmis deum inuocare· vel
eadem verba que pronuntiant non intelli
gere· perturbateqꝫ diſtinguere· non quia ta
lia corrigenda non ſunt· ſed quia ſunt pie a
ſcientibus tolleranda· Que autem ſacerdo
tes ſcire debeant· in ſecunda parte· ſub tra
ctatu de ſacerdote dicetur · Porro non vi
detur ꝙ ea que in eccleſiaſticis fiunt rebus
atqꝫ officijs figuraliter fiant· Tum quia fi
gure receſſerunt· ⁊ eſt tempus hodie verita
tis· tum quia non debemus iudaizare· Sed

licet reuera figure· quarum hodie veritas
apparuit receſſerint· tamē adhuc multiplex
veritas latet· quam non videmus· ꝓpter
quod vtitur eccleſia figuris· verbi gratia·
per veſtimenta candida intelligimus ali
quo modo· decorem animarum noſtrarum
ſcilicet gloriam immortalitatis noſtre· quā
videre non poſſumus manifeſte· ⁊ in miſſa
a prefatione in antea xp̄i paſſio repreſenta
tur· vt tenatius ⁊ fidelius memorie teneat
Notandum autem eſt ꝙ eorum que in lege
continentur· alia ſunt moralia· alia miſtica
Moralia ſunt que mores informant· et ſic in
telligenda ſunt prout ipſa verba ſonant·
Vt diliges deum· honora patrem· non occi
des· ⁊ huiuſcemodi· Miſtica ſunt figuralia
que aliud ſignificant preter id quod littera
ſonat· Horum autem ſunt ſacramentalia·
alia cerimonialia· Sacramentalia ſunt· de
quibus ratio reddi poteſt· quare ad litterā
ſic precepta fuerunt· vt de circumciſione ⁊
obſeruantia ſabbati ⁊ huiuſcemodi· Ceri:
monialia ſunt· de quibus ratio reddi non
poteſt quare precepta fuerunt· vt non ara:
bis in boue ⁊ aſino· non feres veſtem lino
lanaqꝫ contextam· non feres agrum diuerſo
ſemine ⁊ huiuſmodi· Siquidem quantum
ad moralia lex non recipit mutationem ſed
quantum ad ſacramentalia et cerimonialia
mutata eſt quo ad ſuperficiem littere· miſti
cus tamen eorum intellectus mutatus non
eſt. Vnde non dicitur lex mutata q̄muis in
nos tranſlato ſacerdotio ſit tranſlata· Sci
endum quoqꝫ eſt ꝙ in diuinis ſcripturis eſt
ſenſus Hiſtoricus· Alegoricus Tropologi
cus ⁊ Anagogicus· Vnde ſcđm Boecium
Omnis diuina auctoritas· aut eſt ex hiſtori
ali· aut alegorico· aut ex vtroqꝫ compoſita
intellectu· Et ſcđm Hieronimum debemus
diuinam ſcripturam in Ethicam ſcrutari·
Iuxta litteram· Secundo iuxta alegoriam
id eſt ſpiritualem intelligentiam· Tertio ſe
cundum futurorum beatitudinē· Hiſtoria
eſt ſignificatio vocum ad res· videlicꝫ quan
do res quelibꝫ quomodo ſecundum litterā
geſta ſit plano ſermone refertur· vt quomō
populus iſraheliticus ex egypto ſaluatus
tabernaculum domino feciſſe narratur· Et
dicitur hiſtoria ab hiſtorin· quod eſt geſti:
culari· Inde hiſtriones· Geſticulatores vo

cantur quaſi hiſtoriones· Alegoria eſt· qn̄
aliud ſonat in littera· et aliud in ſpiritu· vt
quando per vnum factum aliud intelligi:
tur· ꝙ ſi illud ſit viſibile eſt ſimpliciter ale
goria· Si inuiſibile ⁊ celeſte· Tunc dicitur
anagoge· Eſt etiam alegoria quando per
alienum ſermonem· alienus ſtatus deſigna
tur· vt cum xp̄i perſeuerantia· vel eccleſie
ſacramenta verbis vel miſticis rebus deſig
natur· verbi gratia vt ibi· Egredietur vir
ga de radice yeſſe· quod aperte ſonat· Na
ſcetur virgo maria de ſtirpe dauid· qui fuit
filius yeſſe· Miſticis vero rebus· vt ꝑplus
ab egipciaca ſeruitute per agni ſanguinem
liberatus· ſignificat eccleſiam paſſione xp̄i a
demoniaca ſeruitute ereptam· Et dicitur
alegoria ab aleon grece· quod eſt alienum
⁊ gore quod eſt ſenſus· quaſi alienus ſen
ſus· Tropologia eſt conuerſio ad mores·
ſeu moralis locutio ad correctionem· ⁊ mo
rum inſtitutionem· miſtice vel aperte reſpi
ciens· Miſtice vt ibi· Omni tempore veſti
menta tua ſint candida· ⁊ oleum de capite
tuo non deficiat· ideſt opera tua ſunt mun
da· ⁊ caritas de mente tua nunq̄ꝫ decidat·
Et ibi oportet vt dauid interficiat in nob·
Goliam· id eſt humilitas ſuperbiam· Aper
te· vt ibi· Frange eſurienti panem tuum· ⁊
ibi non diligamus lingua neqꝫ verbo· Sed
opera ⁊ veritate· Dicitur autem tropolo
gia a tropos· quod eſt conuerſio· ⁊ logos·
quod eſt ſermo· quaſi cōuerſus ſermo· Ana
goge· dicitur ab ana quod eſt ſurſum· et go
ge quod eſt ductio· quaſi ſurſum ductio· vn̄
ſenſus anagogicus dicitur· quia de viſibili
bus ad inuiſibilia ducit· Vt lux prima die
facta ſignificat rem inuiſibilem· id eſt ange
licam naturam in principio factam· Ana
goge ergo eſt ſenſus locutionum ad ſuperi
ora ſiue celeſtia ducens ſcilicꝫ ad trinitatem
⁊ ad ordines angelorum· ⁊ de premio fu
turo· ⁊ de futura vita que in celis eſt aper
tis· vel miſticis ſermonibꝫ diſputans· aper
tis· vt ibi· Beati mundo corde· quoniā ipſi
deum videbunt· miſticis· vt ibi· Beati qui
lauant ſtolas ſuas ⁊c̄· Vt illis ſit poteſtas
in ligno vite· ⁊ per portas intrent ciuitatē·
quod patenter ſonat· Beati qui mundant
cogitationes ſuas· vt illis ſit poteſtas vidē
di deum· qui eſt via veritas ⁊ vita· ⁊ per

doctrinam. Id eſt exemplo patrum intrent
in regnum celorum. Similiter hieruſalem
intelligit̄ hiſtorice ciuitas illa terreſtris. q̄m
peregrini petunt. alegorice eccl̄ia militans.
tropologice quelibet anima fidelis. anago
gice celeſtis hieruſalem ſiue patria. De his
etiam alia exempla videri poſſunt in lectio
nibus que dicunt̄ in ſabbato ſancto. prout
ibi in ſexta parte dicetur. In hoc aūt opere
plerumq̄ꝫ circa idem diuerſ⁹ ſenſus haben
tur. ⁊ de vno ſenſu ad alium tranſit̄. Quad:
modum lector ſedulus liquido poterit intu
eri. ſicut enim nemo ꝓhibet diuerſis excepti
onibus vel defenſionibus vti. ſic etiam nec
diuerſis ī laudē dei expoſitionib⁹ ſalua fide
¶ Conſiderari aūt oportet ꝙ in diuino cul
tu multiplicis rit⁹ varietas reperit̄ vnaq̄ꝫ
fere nanq̄ꝫ eccl̄ia ꝓprias habet obſeruantias.
⁊ in ſuo ſenſu habundat. nec cenſet̄ reprehē
ſibile. vel abſurdum deum ⁊ ſanctos eius
varijs ꝯcentibus ſeu modulationibus atq̄ꝫ
diuerſis obſeruantijs venerari. cum ⁊ ipſa
eccl̄ia triumphans ſm̄ ꝓphetam circundata
ſit varietate. ⁊ in ipſoꝝ eccl̄iaſticoꝝ ſacramē
torum adminiſtratiōe de iure ꝯſuetudinis
varietas tolleret̄. Unde ſm̄ auguſt. eccl̄iaſti
caꝝ inſtitutionum in diuino offitio quaſdā
ſcripturas accepimus. quaſdaꝫ vero apl̄ica
traditione ſiue ſcriptis ꝯfirmatas p ſucceſ
ſores. quaſdam etiam. quaꝝ tn̄ inſtitutio iq
noratur. ꝯſuetudine roboratas appbat vſ⁹
quibus par ritus ſeu obſuantia debet̄. Nō
igitur lectoris moueat̄ animus. ſi fortaſſis
in hoc opuſculo legerit. que in ſua non no
uerit eccl̄ia obſuari. aut non inuenerit quic
quid ibi ſeruat̄. Non enim vniuſcuiuſq̄ꝫ loci
ſpecialia ſꝫ ꝯmunes. atq̄ꝫ viſitatiores ritus
hic ꝓſequimᷣ. qui ꝯmunem non p̄ticularem
doctrinam tradere laboramus. nec ſit nob̄
poſſibile quoꝝlibet locoꝝ ſpēalia pſcrutari
¶ Decreuim⁹ itaq̄ꝫ ꝓ anime nr̄e ſalute. atq̄ꝫ
legentium vtilitate ſecreta diuinoꝝ offitioꝝ
miſteria. hic claro ſtilo ꝓut erit poſſibile ex
arare atq̄ꝫ dirigere. ⁊ que viris eccl̄iaſticis.
ꝓ quottidiani vſus intelligēcia nēcia viſa
ſunt enucleare. ⁊ medullitus explicare quē
admodum ⁊ pro illis que circa iudicia ver
ſantur ſecularia olim in ſpeculo iudiciali fi:
deliter egiſſe dinoſcimᷣ in ſtatu diſſimili con
ſtituti. Verum tn̄ ſedulo penſandū eſt. ꝙ circa
ipſa diuina officia plures ſunt vſuales obſ
uantie. que nec ad moralem nec ad miſticū
ex inſtitutione referunt̄ intellectum. Sꝫ nō
nulle ꝓpter nēcitatem. quedā ꝓpter veteris
⁊ noue legis dr̄am. quedam ꝓpter eaꝝ ꝯue
nientiam. ⁊ quedam ꝓpter maiorē ipſoꝝ offi
cioꝝ celebritatem ⁊ reuerentiaꝫ. inolite eſſe
cognoſcunt̄. Unde ſic ait bt̄us aug. Talia
diuerſoꝝ locoꝝ diuerſis moribus innūabilit̄
variant̄. Ita vt vix aut nunq̄ꝫ omnino in
ueniri poſſint cauſe. quas in eis ꝯſtituēdis
hoīes ſūt ſecuti ¶ Sane liber iſte Rational̄
vocabulo deſcribit̄. Nam quēadmodum in
rationali iuditio. quod legalis pontifex fe:
rebat in pectore ſcriptum erat manifeſtacō
⁊ veritas. ſic ⁊ hic rationes varietatū in
diuinis officijs. ⁊ eaꝝ veritas deſcribunt̄.
⁊ manifeſtant̄. quas in ſcrinio pectoris ſui
eccl̄iaꝝ prelati ⁊ ſacerdotes fideliter dn̄t con
ſuare. ⁊ ſicut in illo erat lapis in cui⁹ ſplen
dore filij iſrahel deum ſibi fore ꝓpitium ag
noſcebant. ſic ⁊ deuotus lector ex hui⁹ lecti
onis ſplendore in diuinoꝝ officioꝝ miſterijs
eruditus agnoſcit deum nobis fore ꝓpitiū.
niſi forte eius indignationē culpe offendi:
culo improuide incurramus Illud q̄ꝫ q̄tuor
coloribus auroq̄ꝫ ꝯtextum erat. ⁊ hic. vt p̄:
miſſum eſt rationes varietatū in eccl̄iaſticis
rebus atq̄ꝫ officijs q̄tuor ſenſibus. videlicet
Hiſtorico. alegorico. tropologico. ⁊ anago
gico fide media colorant̄ ¶ Diſtinguit̄ aūt
in octo partes. quas ſeriatim fauente dn̄o
proſequemᷣ. In quaꝝ prima aget̄ de eccl̄ia ⁊
eccl̄iaſticis locis. ⁊ ornamentis. de ꝯſecracōi
bus ⁊ de ſacramentis. In ſcd̄a de eccl̄ie mi:
niſtris ⁊ coꝝ officijs. In tercia de ſacerdo
tibus ⁊ alijs indumentis. In quarta ⁊ de
ſingulis que in ea agunt̄. In q̄nta de alijs
diuinis officijs in genere In ſexta ſpecialit̄
de ſingulis dn̄icis ⁊ ferijs. ⁊ feſtiuitatibus
ad dn̄m pertinentibus. In ſeptima de feſti
uitatibus ſanctoꝝ. ⁊ de feſto ⁊ offitio eius
⁊ dedicationibus eccl̄ie ac mortuorum. In
octauo de compoto ⁊ kalendario

¶ Incipit liber primus de eccl̄ia ⁊ eccl̄iaſticis
locis ⁊ ornamentis. ⁊ de conſecrationibus
⁊ ſacramentis.

¶ In hac ergo prima huius opis p̄te de q̄:
b⁹dam generalibus tractare ꝓuidimus viꝫ

¶ De eccl̄ia ⁊ eius partibus